

Streszczenie rozprawy doktorskiej *Językowy obraz pojęć kluczowych dla tekstów polskich piosenek z gatunku „metal” z lat osiemdziesiątych XX wieku*

Celem niniejszej rozprawy jest zrekonstruowanie językowego obrazu pojęć, które są kluczowe dla polskojęzycznych tekstów utworów metalowych powstałych w latach osiemdziesiątych ubiegłego stulecia. Za materiał badawczy posłużyło blisko 300 tekstów, reprezentujących różne odmiany muzyki metalowej, w tym m.in. heavy metal i thrash metal. Teksty pochodzą z różnych źródeł. Pozyskano je przede wszystkim ze stron internetowych oraz od członków formacji metalowych i ich fanów. Zgromadzony zbiór nie jest oczywiście zamknięty, jednak podczas zbierania materiału przyjęto kryterium ilościowe. Kolejnym celem przyświecającym tej pracy jest uzupełnienie luki badawczej w sferze języka subkultur młodzieżowych.

Badania frekwencyjne dowodzą, że wśród pojęć najistotniejszych dla tekstów metalowych znajdują się: ŚMIERĆ, SZATAN, NOC, ZŁO oraz STRACH. Ich wysoka frekwencja wynika z fascynacji śmiercią, szatanem, siłami ciemności, magią oraz fantastyką. Jest to zjawisko typowe dla subkultury metalowej, przejawiające się nie tylko w obrębie języka, ale także w płytowej ikonografii czy w sposobie ubierania się członków tego ruchu. Zrekonstruowaniu obrazu tytułowych pojęć posłużyła metodologia kognitywna zastosowana w *Słowniku stereotypów i symboli ludowych*, redagowanym przez Jerzego Bartmińskiego. W słowniku tym obowiązuje fasetowy układ omawianych haseł. Należą do nich przede wszystkim NAZWA, WYGLĄD, WŁAŚCIWOŚCI, POCHODZENIE, CZYNNOŚCI, PROCESY, STANY, jakie wykonuje (jakim podlega, w jakich jest) przedmiot hasłowy, DZIAŁANIA SPRAWCZE oraz OBIEKT, czyli przedmiot hasłowy jako obiekt oddziaływania.

Pierwsze dwa rozdziały stanowią wykład metodologii zastosowanej w pracy. W pierwszym rozdziale omówiono definicje terminu „językowy obraz świata” zarówno w badaniach polskich, jak i zagranicznych, a także szereg pojęć związanych z rekonstrukcją owego obrazu, takich jak m.in. profil, profilowanie, fasety, stereotyp, prototyp, wartościowanie. Ze względu na specyfikę materiału badawczego, na który składają się teksty o quasi-poetyckim statusie, w drugim rozdziale przedstawiono przegląd badań odnoszących się do rekonstrukcji językowego obrazu świata w obrębie poezji. Ostatni rozdział teoretyczny

dotyczy kilku zagadnień. Wyjaśniono w nim znaczenie terminu „subkultura”, głównie w ujęciu lingwistycznym. Omówiono także historię rocka w Polsce i za granicą. Szczególny nacisk położono na opis subkultury metalowców. Zwrócono również uwagę na teksty rockowe, w tym także na dotychczasową refleksję nad twórczością metalową. W ostatniej części rozdziału trzeciego omówiono stan badań językoznawczych nad subkulturami.

Zasadniczą część rozprawy stanowią rozdziały od IV do VIII, które ukazują obraz pojęć uznanych za kluczowe dla analizowanych utworów. Pierwszym, istotnym pojęciem jest ŚMIERĆ. W tekstach metalowych o ŚMIERCI wspomina się bardzo często, możemy mówić o jej afirmacji i jawnej fascynacji nią. Nie brak jednak cytatów, które świadczą o nacechowaniu tego pojęcia minusem aksjologicznym. Ważną rolę w obrębie językowego obrazu ŚMIERCI zajmują leksemy typu CMENTARZ, KAT, HADES, które odnoszą się do ŚMIERCI głównie z kulturowego punktu widzenia. To one tworzą charakterystyczną dla piosenek metalowych aurę oraz budują pejzaż rodem z powieści grozy. Niezwykle istotne miejsce zajmuje w metalu SZATAN. Jako istota ściśle związana z chrześcijaństwem i często przeciwstawiana Bogu, w języku ogólnym ma w zasadzie wyłącznie negatywne konotacje. Tymczasem w przeanalizowanym zbiorze tekstów SZATAN pojawia się wyjątkowo często i wiele egzemplifikacji potwierdza jego zdecydowanie pozytywne waloryzowanie, jako potężnego, buntowniczego UPADŁEGO ANIOŁA. Status następnego kluczowego pojęcia – NOCY – zarówno w obrębie języka, jak i kultury oraz literatury, nie jest jednoznaczny. Należy jednak pamiętać, że o wiele częściej dodatnio wartościuje się dzień, a NOCY niekiedy przypisuje się cechy negatywne związane z jej ciemnością i tajemniczością. Te dwie cechy są jednak konstytutywne dla zgromadzonych tekstów i stanowią o specyfice obrazu tej pory doby. Warto dodać, że pora ta jest szczególnie lubiana przez SZATANA oraz inne istoty o diabelskim rodowodzie. ZŁO, czołowa antywartość, a zarazem jedno z pojęć kluczowych dla polskiego metalu, w języku ogólnym zazwyczaj wartościowane jest negatywnie. Z kolei w tekstach metalowych bywa niekiedy kategorią pociągającą i fascynującą. STRACH, czyli ostatnie ważne pojęcie, przeważnie należy do sfery uczuć negatywnych. Choć na podstawie zebranych tekstów również możemy mówić o przewadze jego ujemnego wartościowania, to nie ulega wątpliwości, że obecność STRACHU jest w nich nieprzypadkowa. Podporządkowana jest bowiem estetyce dominującej w przestrzeni tych tekstów, w których mamy do czynienia z apoteozą poetyki horroru. Widzimy wobec tego, że autorzy tekstów metalowych wartościują wyodrębnione pojęcia w sposób odwrotny do tego utrwalonego

w języku i kulturze. Zrekonstruowane obrazy omawianych pojęć mają jednak wiele wspólnego z tymi, które wiąże się z wyobrażeniami ludowymi i potocznymi.